

Esad Duraković,
ŽUDNJA ZA TEKSTOM: duhovna autobiografija,

Sarajevo, Tugra, 2013. godine. Na tragu samoosmišljenja života i opće dobrobiti

1. Da se sav ljudski život vrti oko nemilosrdne konkurencije ljudi, između njihove ljubavi i mržnje, i između neutažive, nikad zadovoljene žudnje za priznanjima ili za užicima – potvrđuje nam još jednom kroz osobno iskustvo i na ličan i originalan način naslovljena memoarsko–autobiografska knjiga. Vrijednost i izuzetnost ove knjige nije, međutim, u produbljanju navedenih općeznačnih činjenica o čovjeku i o njegovu življenju već u objektivnoj sintezi ukupnog društvenog života između šezdesetih i devedesetih godina u Bosni, na Balkanu. S argumentacijom razloga ratnih sukoba ne samo na Balkanu već i sa objašnjenjima povoda aktuelnih ratova između islamsko–kršćanskog svijeta. Ova knjiga najvećim svojim dijelom, kroz osobno iskustvo, tumači političku zloupotrebu orijentalistike u Bosni, na Balkanu i u svijetu od šezdesetih do danas. Svjedoči i produbljuje orijentalizaciju Orijenta i sramnu ulogu ne samo ori-

jentalista zapadnokršćanskog svijeta i Balkana (prvenstveno beogradskih, ali i orijentalista muslimanskoga svijeta) u njihovoj destrukciji orijentalistike. Knjiga svjedoči sluganstvo orijentalista u podređivanju muslimanskoga čovjeka, njegove kulture i duhovnosti zapadnom čovjeku, kršćanskoj kulturi, tehnički i politički progresivnijem Zapadu u našem vremenu. Duraković produbljuje Edward Saidov “Orientalism” (1978) kritikom kolonijalizma, globalizacije i zloupotrebe Bogom stvorenih razlika, ne radi međupoznavanja i ravnopravne saradnje, već radi profita i iskorištavanja materijalnih resursa muslimanskoga svijeta. Said i njegov sljedbenik Duraković argumentiraju da je orijentalistika, kontaminirana zapadnjačkom ideologijom, recipirala i tumačila islamsku duhovnost kroz fokus njene inferiornosti, navodne manje vrijednosti i navodne “superiornosti” kršćanske duhovnosti. Za takvo poimanje orijentalistike u

službi *zapadnjačke imperijalne kulture* (koja) teži da poništi posebnosti drugih kultura, da im nametne svoje vrijednosti, jezik... (153) – za razliku od Durakovićeve poimanja orijentologije – karakteristična je i reprezentativna njegova monografija *Orijentologija* (Sarajevo, 2007) za čiju je znanstvenu konzistentnost nagrađena kao najbolje naučno djelo od Udruženja izdavača i knjižara Bosne i Hercegovine.

2. *Žudnja za tekstem* zapravo je žudnja za samoosmišljenjem, za pravdom, za univerzalnom znanošću. „Znanost i istraživanje osjećam kao najuzbudljivije putovanje: krećem se od jedne do druge ideje, otkrivam sa uzbuđenjem njihove svekolike, često nenaslucivane potankosti i draži. Nije to drugo nego Eros najvišega reda. Neutaživa žudnja za nikada dokraja otkrivenim misterijama teksta.“ (84) U Durakovićevoj duhovnoj biografiji riječ je o dubokoj i trajnoj samoosvijestnosti intelektualca u svoju misiju ad hominema, o osobnoj odgovornosti Bogu i čovjeku. Riječ je o jednom filologu, arabisti koji je sebe, svoj život osmislio afirmiranjem islamske duhovnosti, arapske književnosti, prevođenjem Kur'ana, 1001 noći, arapske poezije u SAD i na Balkanu. Vrijednost Durakovićeve duhovne biografije je u njenoj nosivoj ideji i u leitmotivu trajnoga duhovnoga samonadranja, znatiželje, kojima je ovaj autor polučivao uvijek nova saznanja – bio na putu svoga samoosmišljavanja. “Bože, daj mi da rastem u spoznaji” zapravo je

pogonska snaga Durakovićeve duha, njegova trajnoga uspinjanja. Riječ je o njegovu dubokom samoosvijestjenju u nauci, o uvjerenju u snagu nauke, u moć znanja i (samo)obrazovanja koje čovjeka vode osobnom samoostvarenju i općem društvenom progresu koje Duraković drži generatorom islamske civilizacije u prvih nekoliko stoljeća. Drži da su glavni uzroci stagnacije muslimanskoga čovjeka u naše doba upravo zapostavljenost nauke i (samo)obrazovanja. (Samo)obrazovanje i nauku Duraković drži ne samo pogonom društvenog razvoja, već i presudnim činiteljem formiranja ličnosti, osvajanja subjektiviteta, uvjetom i činiteljem materijalne i duhovne neovisnosti, fundamentom najveće vrijednosti – ljudske slobode. Mada je jasno da nema uputstva kako vlastiti život osmisлити slijedeći životna iskustva autora u ovoj knjizi, čini se da su znanost i (samo)obrazovanje najsigurniji i najtrajniji generatori osobnoga samoostvarenja i društvenoga boljitka.

3. Onaj koji traga za kulturnim identitetom bosansko-bošnjačkim, naći će ga u Durakovićevo iskustvu, u njegovim radostima i u saznanjima, kroz njegovo tumačenje prijevoda Kur'ana i arapske poezije, kroz njegovu fascinaciju arapskim jezikom, suštinske markacije bošnjačke samosvojnosti. Sažeto rečeno, ova je samosvojnost, bosanska i bošnjačka, prepoznatljiva u stapanju, u sintezi zapadnjačkog i orijentalnog civilizacijsko-duhovnog koda, u njihovim

nadspojivima u kojima se ispoljava bosanski kulturalni identitet. Možda je u tom smislu karakterističan tan-koćutni opis duhovno-emocionalnih razlika jednog tipičnog Orijeentalca i Zapadnjaka kroz Durakovićeve fascinacije Džubranom i hurijama u Kairu. Posebice u poglavljima: *Orijentalizam i ideologija globalizacije, Izvori stagnacije arapskog svijeta, Dugi put u golemi Kairo*. Do takvih opisa i fascinacija, do svoga duhovnoga koda i kulturno-duhovnoga amalgama bošnjačkoga, do bošnjačke samo-svojnosti i prepoznatljivosti kojom Duraković sebe i nas radosti i bogati, bilo je moguće riječju dospjeti i opisati ga svojim cjeloživotnim učenjem, osvajanjem novih znanja, duhovnim samonadranjem i ljubavlju. Onom ljubavlju koja je sočila u islamu, koja je Durakovića ozarivala od prvih samosaznanja u dinu i imanu u kući roditelja, preko medrese u Sarajevu, studija orijentalistike u Beogradu, docenture u Prištini, kroz višekratne studijske boravke u Kairu, Damasku, sve do redovne profesure arabistike i emeritusa u Sarajevu. Samo je duboka istinska zaljubljenost u islamsku duhovnost u Durakoviću mogla izračiti njegovu žudnju za znanjem, njegove ekstaze i zanose kojima i nas tako snažno prožima i ozaruje. Bez duboke ljubavi prema Bogu, bez božanskog nadahnuća, ne bi bilo moguće ostvariti tako vrijedna saznanja, prijevode Kur'ana i arapske poezije, niti orijentologiju Esada Durakovića. U tom smislu upućujem na Durakovićeva ozarenja i duhovne

ekstaze kroz njegov opis prevođenja Kur'ana i Šeherzadine 1001 noći. Riječ je o jednom intelektualno-duševnom spoju naučnika i vjernika, filologa arabiste, prevoditelja i (neostvarena) pjesnika. Ovo jedinstvo naučnika i umjetnika bosansko-muslimanskoga koda, taj nerastavljiv spoj, karakterističan je za stil i izraz cijele knjige, možda najeminentniji na strani 208.

4. Kada se društvenim naukama smjera opisati specifikum bosansko-bošnjačke kulturalnosti, kroz književnost, kroz neku drugu disciplinu ili kroz umjetnost, kada se hoće definirati markacije bošnjačke duhovne osebnosti i samosvojnosti, komparativno i zasebno, u segmentima ili u sintezi, ukupno djelo Esada Durakovića je nezaobilazno. To djelo reflektira, produbljuje i redefinira također nezaobilazne prinose niza bosanskih orijentologa poput Hazima Šabanovića, Smaila Balića, Teufika Muftića, Besima Korkuta, Sulejmana Grozdanića, Bećira Džake, sve do naših savremenika Fehima Nametka, Rešida Hafizovića, Adnana Silajdžića ili Enesa Karića.

Iz pozicije istinskog znanja islama i iz snažne ljubavi spram islama (koji se očituju kroz cijelu duhovnu autobiografiju) Duraković stječe legitimitet objektivnog kritičara stagnacije islamskoga svijeta. Stagnacije uzrokovane *tradicionalizmom, epigonstvom, posvećenošću Žutog čitaba, posvećenošću prošlosti. (...)Prošlost je utvrđivana kao najviši autoritet: ona nije, generalno, određivana kao baština*

(*turath*) već kao sterilno podražavanje (*taglid*). Razumije se, nužno je poštovati tradiciju bez koje nema kontinuiteta, ali je pogrešno postavljati je kao apsolutni uzor u značenju limitirajućeg faktora: time se suštinski osujećuje napredak. Muslimanski svijet je općenito talac vlastite drevne prošlosti, koja se, kao autoritet, uvijek vezuje za islam pa se na taj način odstupanje od nje utvrđuje kao blasfemija, ili kao neka vrsta otpadništva. (...) Dolazim do zaključka kako je za današnje stanje islamskog svijeta odgovorna u najvećoj mjeri ulema, koja – paradoksalno – uopće ne shvaća bit islama, kur'anskog teksta čije osnovno svojstvo je kontekstualizacija, otvorenost u vremenu. Ulema je najveći i uvijek oprezni neprijatelj avangardnosti. Ulemu treba obrazovati i prosvjećivati – tu je ključ problema. (str. 248–249) Dakle, ulema se, uz časne izuzetke – prometnula u vlastitu suprotnost: postali su brižni čuvari drevne prošlosti u koju nastoje zatočiti islam. Veliki dio čovječanstva je talac uleme. Renesansa je daleko iza obzorja. (str. 165)

Za stagnaciju islamskog svijeta Duraković okrivljuje sam taj svijet na čelu sa ulemom, zatim kolonijalizam i autoorijentalizam. U tom smislu valja

razumjeti i moj pojam orijentologije: ona je neideološka nauka o Istoku, kako naučnika sa Zapada, tako i onih sa / iz Istoka. Orijeologija prevladava suštinske manjkavosti zapadnjačkog orijentalizma i istočnjačkog hedonizma i epigonstva, jer su i jedno i drugo neprijateljski usmjereni prema tome kulturno-civilizacijskom krugu: orijentalizam ga negativno situira u Drugome / Drugosti, a arapsko-islamsko samozadovoljstvo u epigoniji čini ga taočem prošlosti i sirove hedonističke strasti. (str. 167)

Kako god nema savršenih ljudi, ljudi bez mana, tako nema ni savršenih knjiga, niti knjiga bez nedostataka. Ali je ova knjiga istinski blizu savršenosti u svim njenim domenima. U tom smislu navodim da je u isticanju, u nabranjanju i ponavljanju svojih akademsko-akademijskih priznanja (koje su bez sumnje radom i visokom razinom kvaliteta zaslužene) autor mogao biti diskretniji i skromniji. I pored činjenice da je isticanju akademskih i akademijskih priznanja mogao biti motiv ne samo u prirodnoj potrebi za samoafirmaciju znanstvenika već i u općoj, čitateljskoj promociji knjige.

Rašid Durić